

p-ISSN 2300-4088

e-ISSN 2391-5951

NR 4 (2017)

PROGRESS IN ECONOMIC SCIENCES

**CZASOPISMO NAUKOWE INSTYTUTU EKONOMICZNEGO
PAŃSTWOWEJ WYŻSZEJ SZKOŁY ZAWODOWEJ
IM. STANISŁAWA STASZICA W PILE**

p-ISSN 2300-4088
e-ISSN 2391-5951

Progress in Economic Sciences

**Czasopismo Naukowe Instytutu Ekonomicznego
Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Staszica
w Pile**

Nr 4 (2017)

RADA NAUKOWA

Ismail Aktar, Yalova University, Turcja

Lidia Antoshkina, Berdiansk University of Management and Business, Ukraina

Peter Čajka, Matej Bel University, Słowacja

Marek Chrzanowski, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie Polska

Andrzej Czyżewski, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

Dan Danuletiu, "1 Decembrie 1918" University in Alba Iulia, Rumunia

Jolanta Drożdż, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Litwa

Wojciech Drożdż, Uniwersytet Szczeciński, Polska

Mariola Dźwigoł-Barosz, Politechnika Śląska, Polska

Camelia M. Gheorghe, Romanian-American University Bucharest, Rumunia

Alexandru Ionescu, Romanian-American University Bucharest, Rumunia

Sergij Ivanov, Prydniprowska Państwowa Akademia Budownictwa i Architektury, Ukraina

Ana Jurcic, John Naisbitt University Belgrade, Serbia

Branislav Kováčik, Matej Bel University, Słowacja

Grażyna Krzyminiewska, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu Polska

Oleksandr Melnychenko, Uniwersytet Bankowy w Kijowie, Ukraina

Donat Jerzy Mierzejewski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Polska

Dragan Mihajlovic, John Naisbitt University Belgrade, Serbia

Algirdas Miškinis, Vilnius University, Litwa

Radosław Miśkiewicz, Luma Investment S.A., Łaziska Górne, Polska

Ranka Mitrovic, John Naisbitt University Belgrade, Serbia

Elvira Nica, The Academy of Economic Studies Bucharest, Rumunia

Peter Ondria, Danubius University, Słowacja

Kazimierz Pająk, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

Ionela Gavriła Paven, "1 Decembrie 1918" University in Alba Iulia, Rumunia

Marian Podstawka, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Polska

Maria Popa, "1 Decembrie 1918" University in Alba Iulia, Rumunia

Gheoghe H. Popescu, Dimitrie Cantemir University Bucharest, Rumunia

Tadeusz Stryjakiewicz, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska

Andrzej Wiatrak, Uniwersytet Warszawski, Polska

KOMITET REDAKCYJNY

Redaktor naczelny

Jan Polcyn, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Polska

Sekretarz redakcji

Michał Bania, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Polska

Redaktorzy

Paweł Błaszczyk, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

Agnieszka Brelik, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Polska

Bazyli Czyżewski, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

Krzysztof Firlej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Polska

Anna Hnatyżyn-Dzikowska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska

Grzegorz Kinelski, Stowarzyszenie na rzecz Gospodarki Energetycznej Polski, IAEE, Polska

Joanna Kryza, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Polska

Emilia Lewicka-Kalka, Dolnośląska Szkoła Wyższa, Polska
Sebastian Stępień, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska
Anna Turczak, Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Szczecinie, Polska
Zofia Wyszowska, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J.J. Śniadeckich
w Bydgoszczy, Polska

Redaktorzy tematyczni

Wawrzyniec Czubak, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Polska
Iulian Dobra, "1 Decembrie 1918" University in Alba Iulia, Rumunia
Silvia Maican, "1 Decembrie 1918" University in Alba Iulia, Rumunia
Andreea Muntean, "1 Decembrie 1918" University in Alba Iulia, Rumunia
Eugeniusz Wszołkowski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile

Redaktor statystyczny

Grzegorz Przekota, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile

Redaktorzy językowi

Lyn James Atterbury, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile,
Polska
Ludmiła Jeżewska, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile,
Polska
Marek Kulec, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Polska

ZESPÓŁ RECENZENTÓW

Madalina Balau, Universitatea Danubius Galati, Rumunia
Piotr Bórawski, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Elena Druica, University of Bucharest, Rumunia
Anna Dziadkiewicz, Uniwersytet Gdański
Barbara Fura, Uniwersytet Rzeszowski
Agnieszka Głodowska, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Justyna Góral, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w Warszawie
Brygida Klemens, Politechnika Opolska
Andrzej Klimczuk, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Patrycja Kowalczyk-Rólczyńska, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Olive McCarthy, University College Cork, Irlandia
Anna Maria Moisello, University of Pavia, Włochy
Michał Moszyński, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Aklilu Nigussie, Ethiopian Institutes of Agricultural Research, Etiopia
Jarosław Olejniczak, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Grzegorz Paluszak, Uniwersytet Warszawski
Arkadiusz Piwowar, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Beata Przyborowska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Diana Rokita-Poskart, Politechnika Opolska
Oksana Ruzha, Daugavpils University, Litwa
Joanna Smoluk-Sikorska, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Marzena Szewczuk-Stępień, Politechnika Opolska
Mirosława Szewczyk, Politechnika Opolska
Piotr Szukalski, Uniwersytet Łódzki
Joanna Wiśniewska-Paluszak, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Wersja elektroniczna czasopisma jest wersją pierwotną.

© Copyright by Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa
im. Stanisława Staszica w Piła

Piła 2017

p-ISSN 2300-4088

e-ISSN 2391-5951

Projekt realizowany
z Narodowym Bankiem Polskim
w ramach programu edukacji ekonomicznej

Poglądy autorów publikacji nie mogą być utożsamiane ze stanowiskiem
Narodowego Banku Polskiego.

Publikacja współfinansowana przez

Adres Redakcji: Instytut Ekonomiczny
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa
im. Stanisława Staszica w Piła
ul. Podchorążych 10
64-920 Piła
tel. (067) 352 26 11
<http://pes.pwsz.pila.pl>
pne@pwsz.pila.pl

Czasopismo jest indeksowane w następujących bazach:
BazEcon, BazHum, CEJSH, DOAJ, Index Copernicus, ERIH Plus

Przygotowanie i druk:
KUNKE POLIGRAFIA, Inowrocław

Spis treści

ARTYKUŁY

Andrzej CZYŻEWSKI, Joanna STROŃSKA-ZIEMANN , Determinanty zmian w rolnictwie i na obszarach wiejskich w podregionie piłskim w świetle analizy czynnikowej.....	11
Marcin BORUTA , Gerontechnologia jako narzędzie w procesie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych seniorów.....	25
Ryszard DZIEKAN, Magdalena KONIECZNY , Wykształcenie konsumentów żywności ekologicznej z województwa podkarpackiego a czynniki wpływające na jej zakup	37
Łukasz KRYSZAK, Jakub STANISZEWSKI , Czy mieszkając na wsi warto się kształcić? Kapitał ludzki jako determinanta dochodów na wsi i w mieście	51
Piotr KUŁYK, Łukasz AUGUSTOWSKI , Rozwój regionalny w kierunku trwale równoważonej gospodarki niskoemisyjnej	69
Milda Maria BURZAŁA , Synchronizacja aktywności gospodarczej Polski i Niemiec. Kilka uwag na temat przyczynowości.....	85
Joanna NUCIŃSKA , Uwarunkowania pomiaru efektywności finansowania edukacji – zarys problemu	103
Silvia Ștefania MAICAN, Ionela GAVRILĂ-PAVEN, Carmen Adina PAȘTIU , Skuteczna komunikacja i lepsze wyniki edukacyjne dla studentów specjalizacji ekonomicznych.....	119
Agnieszka POCZTA-WAJDA, Agnieszka SAPA , Paradygmat rozwoju zrównoważonego – ujęcie krytyczne	131
Grzegorz PRZEKOTA , Cenowe konsekwencje zróżnicowania rozwoju regionalnego w Polsce	143
Rafał KLÓSKA , Rozwój zrównoważony regionów w Polsce w ujęciu statystycznym	159
Zuzanna RATAJ, Katarzyna SUSZYŃSKA , Znaczenie społecznego budownictwa mieszkaniowego w zrównoważonym rozwoju	177
Dragan Ž. DJURDJEVIC, Miroslav D. STEVANOVIC , Problem wartości w postrzeganiu zrównoważonego rozwoju w międzynarodowym prawie publicznym	193

Dragica STOJANOVIC, Bojan DJORDJEVIC , Rozwój rynku węglowego i wydajności energetycznej w Republice Serbskiej	213
Biljana ILIĆ, Aleksandar MANIĆ, Dragan MIHAJLOVIĆ , Zarządzanie odnawialnymi źródłami energii i wybieranie projektów zrównoważonego rozwoju we wschodniej Serbii – metody MCDM	223
Marijana JOKSIMOVIC, Biljana GRUJIC, Dusan JOKSIMOVIC , Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i ich wpływ na kraje rozwijające się ekonomicznie w trakcie przemian	239
Gabrijela POPOVIĆ, Dragiša STANUJKIĆ, Vesna PAŠIĆ TOMIĆ , Wybór projektu ośrodka przy użyciu programowania kompromisowego.....	247
Dragan KOSTIC, Aleksandar SIMONOVIC, Vladan STOJANOVIC , Zrównoważony rozwój regionu: przypadek Centrum Logistycznego w Pirot ...	257
Marija KERKEZ, Vladimir GAJOVIĆ, Goran PUZIĆ , Model oceny ryzyka powodzi przy użyciu rozmytego analitycznego procesu hierarchicznego	271
Katarzyna SMĘDZIK-AMBROŻY , Polityka rolna UE a zrównoważony rozwój rolnictwa w regionie wielkopolskim	283
Monika ŚPIEWAK-SZYJKA , Senior na rynku pracy	295
Sebastian STĘPIEŃ, Dawid DOBROWOLSKI , Straty i marnotrawstwo w łańcuchu dostaw żywności – propedeutyka problemu	305
Anna SZCZEPAŃSKA-PRZEKOTA , Identyfikacja wahań koniunkturalnych na rynku kontraktów terminowych na produkty rolne	317
Anna TURCZAK , Zatrudnienie w działalności badawczo-rozwojowej w wybranych krajach Unii Europejskiej i świata	333
Grzegorz KINELSKI, Kazimierz PAJĄK , Rynek konkurencyjny i źródła jego przewagi w subsektorze elektroenergetycznym	347
Agnieszka WLAZŁY , Wpływ zasobów środowiskowych na rozwój gospodarczy obszarów wiejskich na przykładzie Gminy Stare Miasto.....	361
Marta GUTH, Michał BORYCHOWSKI , Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w Polsce w polityce Unii Europejskiej w perspektywach finansowych na lata 2007–2013 i 2014–2020	387
Ranka MITROVIC, Ana JURCIC, Marijana JOKSIMOVIC , Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój ekonomiczny Serbii i Polski	405
Radosław MIŚKIEWICZ , Wiedza w procesie pozyskiwania przedsiębiorstw	415
Andreea CIPRIANA MUNTEAN, Iulian BOGDAN DOBRA , Związek między satysfakcją turystów i lojalnością wobec kierunku podróży.....	433
Kodeks etyczny czasopisma „Progress in Economic Sciences”	455

Table of contents

ARTICLES

Andrzej CZYŻEWSKI, Joanna STROŃSKA-ZIEMANN , Determinants of changes in agriculture and rural areas in the Piła sub-region in the light of factor analysis	11
Marcin BORUTA , Gerontechnology in providing for the housing needs of the elderly	25
Ryszard DZIEKAN, Magdalena KONIECZNY , The education level of organic food consumers from the Podkarpackie province versus factors impacting its purchase	37
Łukasz KRYSZAK, Jakub STANISZEWSKI , Does education pay off for those living in the countryside? Human capital as a determinant of rural and urban workers' incomes	51
Piotr KUŁYK, Łukasz AUGUSTOWSKI , Regional development towards sustainable low-carbon economy	69
Milda Maria BURZAŁA , Synchronization of business activities between Poland and Germany. A few comments on causality	85
Joanna NUCIŃSKA , Conditions for measuring the efficiency of education funding: an outline of the problem	103
Silvia Ștefania MAICAN, Ionela GAVRILĂ-PAVEN, Carmen Adina PAȘTIU , Effective Communication and Improved Educational Results for Students in Economic Specializations	119
Agnieszka POCZTA-WAJDA, Agnieszka SAPA , The paradigm of sustainable development: a critical approach	131
Grzegorz PRZEKOTA , The consequences of price differentiation for regional development in Poland	143
Rafał KLÓSKA , Sustainable development of individual regions in Poland in terms of statistics	159
Zuzanna RATAJ, Katarzyna SUSZYŃSKA , The importance of social housing in sustainable development	177
Dragan Ž. DJURDJEVIC, Miroslav D. STEVANOVIC , Value problem in perception of sustainable development in international public law	193

Dragica STOJANOVIC, Bojan DJORDJEVIC, Carbon Market Development and Energy Efficiency in the Republic of Serbia	213
Biljana ILIĆ, Aleksandar MANIĆ, Dragan MIHAJLOVIĆ, Managing renewable energy resources choosing the sustainable development projects in Eastern Serbia – MCDM methods	223
Marijana JOKSIMOVIC, Biljana GRUJIC, Dusan JOKSIMOVIC, Foreign direct investment and their impact on economic development countries in transition	239
Gabrijela POPOVIĆ, Dragiša STANUJKIĆ, Vesna PAŠIĆ TOMIĆ, Resort Project Selection by Using Compromise Programming	247
Dragan KOSTIC, Aleksandar SIMONOVIC, Vladan STOJANOVIC, Sustainable development of the region: the case of Logistic Centre Pirot	257
Marija KERKEZ, Vladimir GAJOVIĆ, Goran PUZIĆ, Flood risk assessment model using the fuzzy analytic hierarchy process	271
Katarzyna SMĘDZIK-AMBROŻY, The European Union’s (EU) agricultural policy and the sustainable development of agriculture in the Wielkopolska region	283
Monika ŚPIEWAK-SZYJKA, The elderly on the labour market	295
Sebastian STĘPIEŃ, Dawid DOBROWOLSKI, Loss and waste in the food supply chain: an introduction to the problem	305
Anna SZCZEPAŃSKA-PRZEKOTA, Fluctuations in the futures market for agricultural products	317
Anna TURCZAK, Employment in the research and development sector in selected countries of the European Union and the world	333
Grzegorz KINELSKI, Kazimierz PAJAŁ, Competitive market and sources of its advantages in the electric energy subsector	347
Agnieszka WLAZŁY, The impact of environmental resources on the economic development of rural areas using the example of the Stare Miasto municipality	361
Marta GUTH, Michał BORYCHOWSKI, Sustainable development of rural areas in Poland in the European Union policy and the financial perspectives for 2007–2013 and 2014–2020	387
Ranka MITROVIC, Ana JURCIC, Marijana JOKSIMOVIC, Impact of FDI on the Economic Development of Serbia and Poland	405
Radosław MIŚKIEWICZ, Knowledge in the process of enterprise acquisition	415
Andreea CIPRIANA MUNTEAN, Iulian BOGDAN DOBRA, Considerations regarding relationship between tourists satisfaction and destination loyalty ..	433
‘Progress in Economic Sciences’ – Code of Ethics	461

Anna TURCZAK*

Zatrudnienie w działalności badawczo-rozwojowej w wybranych krajach Unii Europejskiej i świata

---

Wprowadzenie

W erze przemysłowej gospodarka opierała się przede wszystkim na kapitale materialnym, ziemi i pracy. We współczesnej gospodarce najważniejszym kapitałem stała się natomiast wiedza. W XXI wieku wiedza jest głównym czynnikiem stymulującym tempo rozwoju gospodarczego. Co ważne, wyniki rozlicznych badań wskazują na to, że wiedza oddziałuje w sposób istotny na dynamikę wzrostu gospodarczego niezależnie od tego, na jakim stadium rozwoju dany kraj się znajduje [Soszyńska, 2012, s. 13].

Bardzo ważną rolę w procesie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy odgrywa kreowanie i wdrażanie innowacji. W dobie XXI wieku to właśnie innowacyjność jest czynnikiem umożliwiającym osiągnięcie przewagi konkurencyjnej przez gospodarkę [Grądziel, 2015, s. 157]. Kraj, który zorientowany jest na innowacje, to taki, który prowadzi w szerokim zakresie prace badawczo-rozwojowe, inwestuje w kapitał ludzki i przeznaczają na te cele relatywnie wysokie nakłady.

O przyspieszeniu rozwoju gospodarczego decyduje więc wielkość inwestycji w badania i rozwój oraz wielkość inwestycji w kapitał ludzki. Należy w tym kontekście podkreślić, że kapitał ludzki jest siłą sprawczą rozwoju we wszystkich wymiarach ludzkiego bytu. Zwiększanie nakładów na działalność badawczo-rozwojową ma zatem sens tylko wówczas, gdy zaangażuje się odpowiedniej jakości kapitał ludzki, którego potencjał pozwoli na efektywne wykorzystanie wydatkowanych środków. Ważne, aby mieć świadomość faktu, iż idee nie reprodukują się same, a nowe technologie nie mogłyby powstać bez nakładu pracy wysoko wykwalifikowanej kadry, w tym pracowników naukowych [Woźniak i inni, 2015, s. 102, 240]. Znaczenie tworzenia w społeczeństwie kapitału ludzkiego odpowiedniej jakości wydaje się więc nie do przecenienia. Stąd proces polepszania wyników gospodarki w obszarze badań

---

* Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Szczecinie

i rozwoju należałoby zacząć od spraw tak fundamentalnych jak poprawa funkcjonowania systemu edukacji. Jakość systemu edukacji ma bowiem kluczowe znaczenie w kreowaniu wykształconych kadr dla nowoczesnej gospodarki [Czyżewski, Polcyn, 2016, s. 198].

Poszczególne kraje znacznie różnią się między sobą co do liczby osób pracujących w obszarze B+R. Interesującą może być kwestia, jakie przyczyny za ten fakt odpowiadają. Dlatego celem niniejszego artykułu stało się określenie wpływu poszczególnych czynników na zróżnicowanie krajów pod względem wielkości zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej. Bezwzględna liczba zatrudnionych w obszarze badań i rozwoju nie może jednak stanowić podstawy porównań, bowiem trudno byłoby ocenić, czy wielkość ta jest duża, czy mała [Turczak, 2016, s. 23]. Ale jeśli liczbę tę odniesie się – przykładowo – do wielkości populacji danego kraju¹, to zbuduje się w ten sposób iloraz będący pożądaną tutaj wielkością stosunkową (tzw. miernik intensywności).

W opracowaniu przeanalizowane zostaną dwa czynniki kształtujące wielkość zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej w przeliczeniu na mieszkańca: udział liczby zatrudnionych w B+R w całkowitej liczbie pracujących (tj. czynnik obrazujący znaczenie przypisywane badaniom i rozwojowi w rozpatrywanym kraju) oraz relację liczby pracujących do liczby mieszkańców (tj. wskaźnik zatrudnienia). Wyniki otrzymane dla Polski porównane będą z tymi uzyskanymi dla pozostałych krajów objętych analizą i na tej podstawie wyciągnięte zostaną wnioski końcowe.

Różnica między wartością rozpatrywanego miernika dla danego kraju a wartością tego miernika dla Polski nazwana zostanie na potrzeby niniejszego artykułu odchyleniem. Odchylenie to może być dodatnie albo ujemne. Toteż wszędzie tam, gdzie mowa o odchyleniu, należy przez to rozumieć dodatnie tudzież ujemne odchylenie od wartości obliczonej dla gospodarki polskiej. W celu określenia efektu wpływu odchylenia każdego z dwóch rozpatrywanych czynników na odchylenie badanej zmiennej przeprowadzona zostanie tzw. analiza przyczynowa. Analiza przyczynowa pozwoli zatem na zbadanie struktury odchylenia obliczonego dla każdego z dwudziestu sześciu wyselekcjonowanych państw.

Metodyka badania

W analizie przyczynowej celem badania jest ustalenie, jak poszczególne czynniki wpływają na daną zmienną, tj. jaki jest kierunek i siła ich oddziaływania. Analiza przyczynowa pozwala zatem odpowiedzieć na pytanie, czy dany czynnik powoduje zwiększenie, czy zmniejszenie badanej zmiennej, oraz

---

¹ Pod uwagę wzięto populację osób w wieku 15 lat i więcej. Wszędzie tam, gdzie mowa o liczebności populacji danego kraju, należy przez to rozumieć wyłącznie liczbę tych mieszkańców, którzy mają co najmniej 15 lat.

określić, jaka jest wielkość wpływu tego czynnika [Gabrusewicz, 2007, s. 55]. Do przeprowadzenia analizy przyczynowej wykorzystana zostanie metoda logarytmiczna. Realizacja tej metody obejmie następujące kroki obliczeniowe [Nahotko, 1998, s. 235]:

1. zbudowanie równości wskaźnikowej (czyli przedstawienie wskaźnika obliczonego dla badanej zmiennej jako iloczynu wskaźników obliczonych dla zmiennych wpływających na zmienną badaną);
2. zlogarytmowanie obu stron zbudowanej równości wskaźnikowej;
3. podzielenie obydwu stron otrzymanego równania przez logarytm wskaźnika wyznaczonego dla zmiennej badanej;
4. i ostatecznie pomnożenie obydwu stron wyprowadzonego równania przez odchylenie badanej zmiennej.

Przyjęto następujące oznaczenia:

Z – zatrudnienie w działalności badawczo-rozwojowej;

P – liczba procujących ogółem;

M – liczba mieszkańców.

W celu zbudowania odpowiedniej równości wskaźnikowej przyjęto, że badana zmienna $\frac{Z}{M}$ może zostać przedstawiona jako iloczyn czynników $\frac{Z}{P}$ i $\frac{P}{M}$. Wartość zmiennej $\frac{Z}{M}$ wyznaczona dla Polski będzie stanowiła podstawę odniesienia i oznaczona zostanie przez $\frac{Z_0}{M_0}$.

Z kolei wartość tej zmiennej obliczona dla i -tej gospodarki ($i = 1, \dots, 26$) oznaczona zostanie przez $\frac{Z_i}{M_i}$. Ponieważ $\frac{Z_i}{M_i} = \frac{Z_i}{P_i} \cdot \frac{P_i}{M_i}$ oraz $\frac{Z_0}{M_0} = \frac{Z_0}{P_0} \cdot \frac{P_0}{M_0}$, toteż dzieląc $\frac{Z_i}{M_i}$ przez $\frac{Z_0}{M_0}$, otrzymuje się [Turczak, 2013, s. 13]:

$$(1) \quad \left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0} \right) = \left(\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0} \right) \cdot \left(\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0} \right).$$

Z matematycznego punktu widzenia równanie można obustronnie zlogarytmować dowolnym logarytmem, o ile liczba logarytmowana jest dodatnia [Kaszubowski, 2004, s. 37]. Wartości wskaźników $\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}$, $\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}$ oraz $\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}$ są zawsze większe od zera, stąd równanie (1) można obustronnie zlogarytmować [Żwirbła, 2007, s. 34]. Do dalszych obliczeń wykorzystany zostanie logarytm dziesiętny.

Logarytmując obustronnie równanie i korzystając z własności logarytmu stanowiącej, iż logarytm z iloczynu dwóch liczb jest równy sumie logarytmów z tych liczb [Żwirbła, 2001, s. 60], uzyskuje się:

$$(2) \quad \log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right) = \log\left(\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}\right) + \log\left(\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}\right).$$

Kolejnym etapem jest podzielenie obu stron tego równania przez $\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)$. W ten sposób powstaje wyrażenie:

$$(3) \quad 1 = \frac{\log\left(\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)} + \frac{\log\left(\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)},$$

gdzie:

$$\frac{\log\left(\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)} - \text{wpływ odchylenia czynnika } \frac{Z}{P} \text{ na odchylenie zmiennej } \frac{Z}{M},$$

$$\frac{\log\left(\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)} - \text{wpływ odchylenia czynnika } \frac{P}{M} \text{ na odchylenie zmiennej } \frac{Z}{M}.$$

Następnie obie strony równania (3) można pomnożyć przez wartość odchylenia obliczonego dla zmiennej $\frac{Z}{M}$. Otrzymuje się wówczas:

$$(4) \quad \frac{Z_i}{M_i} - \frac{Z_0}{M_0} = \left(\frac{Z_i}{M_i} - \frac{Z_0}{M_0}\right) \frac{\log\left(\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)} + \left(\frac{Z_i}{M_i} - \frac{Z_0}{M_0}\right) \frac{\log\left(\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)},$$

gdzie:

$$\left(\frac{Z_i}{M_i} - \frac{Z_0}{M_0}\right) \frac{\log\left(\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)} - \text{efekt wpływu odchylenia czynnika } \frac{Z}{P} \text{ na odchylenie zmiennej } \frac{Z}{M},$$

$$\left(\frac{Z_i}{M_i} - \frac{Z_0}{M_0}\right) \frac{\log\left(\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)} - \text{efekt wpływu odchylenia czynnika } \frac{P}{M} \text{ na odchylenie zmiennej } \frac{Z}{M} .$$

W niniejszym artykule analiza przyczynowa pozwoli odpowiedzieć na pytanie, jaki jest – w dwudziestu sześciu wybranych krajach Unii Europejskiej i świata – efekt wpływu poszczególnych czynników na odchylenie wielkości zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej przypadającej na 1 mieszkańca w stosunku do wartości tej zmiennej charakteryzującej gospodarkę polską. Analizę przeprowadzono w oparciu o dane z 2014 roku, które zebrano w tabeli 1.

Tabela 1. Zatrudnieni w działalności badawczo-rozwojowej, pracujący ogółem i liczba mieszkańców w wybranych krajach w 2014 r.

Wyszczególnienie	Z (w osobach)	P (w tys. osób)	M (w tys. osób)
Argentyna (AR)	76.904	16.098	31.872
Austria (AT)	65.101	4.113	7.351
Belgia (BE)	68.701	4.544	9.342
Chiny (CN)	3.710.580	769.770	1.125.436
Czechy (CZ)	64.444	4.974	8.937
Dania (DK)	58.745	2.714	4.697
Estonia (EE)	5.796	625	1.104
Finlandia (FI)	52.130	2.447	4.575
Francja (FR)	422.452	26.377	54.059
Grecja (GR)	43.316	3.536	9.280
Hiszpania (ES)	200.233	17.344	39.400
Holandia (NL)	124.066	8.236	14.075
Irlandia (IE)	24.742	1.914	3.605
Japonia (JP)	895.285	63.110	110.848
Luksemburg (LU)	5.061	246	471
Niemcy (DE)	603.911	39.879	70.512
Norwegia (NO)	40.297	2.627	4.234
Polska (PL)	104.359	15.862	32.292
Portugalia (PT)	46.878	4.500	8.884
Rosja (RU)	829.190	71.392	121.874
Rumunia (RO)	31.391	8.614	16.789
Słowacja (SK)	17.594	2.363	4.589

Wyszczególnienie	Z (w osobach)	P (w tys. osób)	M (w tys. osób)
Słowenia (SI)	14.866	917	1.759
Szwecja (SE)	83.473	4.772	8.064
Węgry (HU)	37.329	4.101	8.427
Wielka Brytania (GB)	387.934	30.642	53.412
Włochy (IT)	246.423	22.279	52.413

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Rocznik Statystyczny..., 2016, s. 811], [Rocznik Statystyczny..., 2015, s. 790], [Rocznik Demograficzny..., 2016, s. 472-473].

Wyznaczenie wielkości stosunkowych

W tabeli 2 przedstawiono wartości mierników $\frac{Z}{M}$, $\frac{Z}{P}$ i $\frac{P}{M}$, które zostały wyznaczone dla Polski oraz pozostałych dwudziestu sześciu analizowanych krajów.

Tabela 2. Wartości każdego z trzech mierników

Kraj	Z / M	Kraj	Z / P	Kraj	P / M
DK	$12,51 \cdot 10^{-3}$	DK	2,16%	CN	68,40%
FI	$11,39 \cdot 10^{-3}$	FI	2,13%	NO	62,05%
LU	$10,75 \cdot 10^{-3}$	LU	2,06%	SE	59,18%
SE	$10,35 \cdot 10^{-3}$	SE	1,75%	RU	58,58%
NO	$9,52 \cdot 10^{-3}$	SI	1,62%	NL	58,52%
AT	$8,86 \cdot 10^{-3}$	FR	1,60%	DK	57,78%
NL	$8,81 \cdot 10^{-3}$	AT	1,58%	GB	57,37%
DE	$8,56 \cdot 10^{-3}$	NO	1,53%	JP	56,93%
SI	$8,45 \cdot 10^{-3}$	DE	1,51%	EE	56,61%
JP	$8,08 \cdot 10^{-3}$	BE	1,51%	DE	56,56%
FR	$7,81 \cdot 10^{-3}$	NL	1,51%	AT	55,95%
BE	$7,35 \cdot 10^{-3}$	JP	1,42%	CZ	55,66%
GB	$7,26 \cdot 10^{-3}$	CZ	1,30%	FI	53,49%
CZ	$7,21 \cdot 10^{-3}$	IE	1,29%	IE	53,09%
IE	$6,86 \cdot 10^{-3}$	GB	1,27%	LU	52,23%
RU	$6,80 \cdot 10^{-3}$	GR	1,23%	SI	52,13%
PT	$5,28 \cdot 10^{-3}$	RU	1,16%	SK	51,49%
EE	$5,25 \cdot 10^{-3}$	ES	1,15%	RO	51,31%
ES	$5,08 \cdot 10^{-3}$	IT	1,11%	PT	50,65%

Kraj	Z / M	Kraj	Z / P	Kraj	P / M
IT	$4,70 \cdot 10^{-3}$	PT	1,04%	AR	50,51%
GR	$4,67 \cdot 10^{-3}$	EE	0,93%	PL	49,12%
HU	$4,43 \cdot 10^{-3}$	HU	0,91%	FR	48,79%
SK	$3,83 \cdot 10^{-3}$	SK	0,74%	HU	48,67%
CN	$3,30 \cdot 10^{-3}$	PL	0,66%	BE	48,64%
PL	$3,23 \cdot 10^{-3}$	CN	0,48%	ES	44,02%
AR	$2,41 \cdot 10^{-3}$	AR	0,48%	IT	42,51%
RO	$1,87 \cdot 10^{-3}$	RO	0,36%	GR	38,10%

Źródło: obliczenia własne na podstawie tabeli 1.

Spośród wszystkich badanych krajów największy stosunek liczby zatrudnionych w działalności badawczo-rozwojowej do populacji kraju zaobserwowano w Danii – w kraju tym w 2014 r. co 80 osoba pracowała w B+R. W Danii największa była także relacja osób pracujących w sektorze B+R do całkowitej liczby pracujących – co 46 osoba pracująca była zatrudniona w działalności badawczo-rozwojowej. Natomiast wskaźnik zatrudnienia najwyższy poziom miał w Chinach – udział pracujących w populacji mieszkańców wyniósł w tym kraju aż 68,4%.

Ze wszystkich gospodarek objętych analizą najmniejszą liczbę zatrudnionych w działalności badawczo-rozwojowej w stosunku do populacji kraju zarejestrowano w Rumunii – w kraju tym w 2014 r. mniej niż 2 osoby na każdy tysiąc mieszkańców pracowały w B+R. Również w Rumunii najmniejsza była relacja osób zatrudnionych w sektorze B+R do całkowitej liczby pracujących, bowiem na tysiąc wszystkich pracujących przypadają mniej niż 4 osoby zatrudnione w działalności badawczo-rozwojowej. Z kolei wskaźnik zatrudnienia najniższy poziom miał w Grecji – udział pracujących w populacji tego kraju wyniósł tylko 38,1%.

Przeprowadzenie analizy przyczynowej

Postawione zadanie dotyczy oceny wpływu odchyień dwóch czynników na odchylenie badanej zmiennej – od wartości charakteryzującej Polskę – w dwudziestu sześciu wybranych krajach Unii Europejskiej i świata.

Wskaźniki $\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}$, $\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}$ oraz $\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}$ skonstruowano dzieląc wartości $\frac{Z}{M}$, $\frac{Z}{P}$ oraz $\frac{P}{M}$ wyznaczone dla *i*-tego kraju przez odpowiadające im wartości wyznaczone dla Polski. W tabeli 3 zebrano wyniki uzyskane dla

każdego z dwudziestu sześciu krajów objętych analizą. W prawym górnym rogu tabeli 3 znalazły się te kraje, w przypadku których $\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}$ i $\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}$ miały wartości większe od 1. W prawym dolnym rogu tabeli 3 umieszczono te kraje, dla których wskaźnik $\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}$ miał wartość większą od 1, a wskaźnik $\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}$ - mniejszą od 1. W lewym górnym rogu tabeli 3 znalazły się te kraje, w przypadku których wskaźnik $\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}$ miał wartość mniejszą od 1, a wskaźnik $\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}$ - większą od 1. Natomiast lewy dolny róg tabeli 3 jest pusty, bowiem dla żadnej gospodarki objętej analizą wskaźniki $\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}$ i $\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}$ równocześnie nie miały wartości mniejszej od 1.

Tabela 3. Równania wskaźnikowe otrzymane dla poszczególnych gospodarek

↑ Większy wskaźnik zatrudnienia	Chiny: 1,02 = 0,73 · 1,39	Dania: 3,87 = 3,29 · 1,18
	Argentyna: 0,75 = 0,73 · 1,03	Finlandia: 3,53 = 3,24 · 1,09
	Rumunia: 0,58 = 0,55 · 1,04	Luksemburg: 3,32 = 3,13 · 1,06
		Szwecja: 3,20 = 2,66 · 1,20
		Norwegia: 2,95 = 2,33 · 1,26
		Austria: 2,74 = 2,41 · 1,14
		Holandia: 2,73 = 2,29 · 1,19
		Niemcy: 2,65 = 2,30 · 1,15
		Słowenia: 2,62 = 2,46 · 1,06
		Japonia: 2,50 = 2,16 · 1,16
	Polska 1,00 = 1,00 · 1,00	
↓ Mniejszy wskaźnik zatrudnienia		Wielka Bryt.: 2,25 = 1,92 · 1,17
		Czechy: 2,23 = 1,97 · 1,13
		Irlandia: 2,12 = 1,96 · 1,08
		Rosja: 2,11 = 1,77 · 1,19
		Portugalia: 1,63 = 1,58 · 1,03
		Estonia: 1,62 = 1,41 · 1,15
		Słowacja: 1,19 = 1,13 · 1,05
		Francja: 2,42 = 2,43 · 0,99
		Belgia: 2,28 = 2,30 · 0,99
		Hiszpania: 1,57 = 1,75 · 0,90
		Włochy: 1,45 = 1,68 · 0,87
		Grecja: 1,44 = 1,86 · 0,78
	Węgry: 1,37 = 1,38 · 0,99	
	← Mniejszy udział zatrudnionych w B+R w całkowitej liczbie pracujących	Większy udział zatrudnionych w B+R w całkowitej liczbie pracujących →

Źródło: opracowanie własne na podstawie tabeli 2.

W kolejnym kroku badania przeprowadzono poszczególne etapy metody logarytmicznej. Dzięki temu otrzymano informację o efekcie wpływu odchylenia czynnika $\frac{Z}{P}$ i efekcie wpływu odchylenia czynnika $\frac{P}{M}$ na odchylenie zmiennej $\frac{Z}{M}$. Wyniki uzyskane w drodze realizacji metody logarytmicznej umieszczono w tabeli 4.

Tabela 4. Znaczenie, jakie można przypisać każdej z przyczyn występujących odchyień

Wyszczególnienie	$\frac{Z_i}{M_i} - \frac{Z_0}{M_0}$	$\left(\frac{Z_i}{M_i} - \frac{Z_0}{M_0}\right) \frac{\log\left(\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)}$	$\left(\frac{Z_i}{M_i} - \frac{Z_0}{M_0}\right) \frac{\log\left(\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0}\right)}{\log\left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0}\right)}$
Dania (DK)	$9,28 \cdot 10^{-3}$	$8,16 \cdot 10^{-3}$	$1,11 \cdot 10^{-3}$
Finlandia (FI)	$8,16 \cdot 10^{-3}$	$7,61 \cdot 10^{-3}$	$0,55 \cdot 10^{-3}$
Luksemburg (LU)	$7,51 \cdot 10^{-3}$	$7,13 \cdot 10^{-3}$	$0,38 \cdot 10^{-3}$
Szwecja (SE)	$7,12 \cdot 10^{-3}$	$5,98 \cdot 10^{-3}$	$1,14 \cdot 10^{-3}$
Norwegia (NO)	$6,29 \cdot 10^{-3}$	$4,93 \cdot 10^{-3}$	$1,36 \cdot 10^{-3}$
Austria (AT)	$5,62 \cdot 10^{-3}$	$4,90 \cdot 10^{-3}$	$0,73 \cdot 10^{-3}$
Holandia (NL)	$5,58 \cdot 10^{-3}$	$4,61 \cdot 10^{-3}$	$0,97 \cdot 10^{-3}$
Niemcy (DE)	$5,33 \cdot 10^{-3}$	$4,56 \cdot 10^{-3}$	$0,77 \cdot 10^{-3}$
Słowenia (SI)	$5,22 \cdot 10^{-3}$	$4,90 \cdot 10^{-3}$	$0,32 \cdot 10^{-3}$
Japonia (JP)	$4,84 \cdot 10^{-3}$	$4,06 \cdot 10^{-3}$	$0,78 \cdot 10^{-3}$
Francja (FR)	$4,58 \cdot 10^{-3}$	$4,62 \cdot 10^{-3}$	$-0,03 \cdot 10^{-3}$
Belgia (BE)	$4,12 \cdot 10^{-3}$	$4,17 \cdot 10^{-3}$	$-0,05 \cdot 10^{-3}$
Wielka Brytania (GB)	$4,03 \cdot 10^{-3}$	$3,26 \cdot 10^{-3}$	$0,77 \cdot 10^{-3}$
Czechy (CZ)	$3,98 \cdot 10^{-3}$	$3,36 \cdot 10^{-3}$	$0,62 \cdot 10^{-3}$
Irlandia (IE)	$3,63 \cdot 10^{-3}$	$3,26 \cdot 10^{-3}$	$0,37 \cdot 10^{-3}$
Rosja (RU)	$3,57 \cdot 10^{-3}$	$2,73 \cdot 10^{-3}$	$0,84 \cdot 10^{-3}$
Portugalia (PT)	$2,04 \cdot 10^{-3}$	$1,92 \cdot 10^{-3}$	$0,13 \cdot 10^{-3}$
Estonia (EE)	$2,02 \cdot 10^{-3}$	$1,43 \cdot 10^{-3}$	$0,59 \cdot 10^{-3}$
Hiszpania (ES)	$1,85 \cdot 10^{-3}$	$2,30 \cdot 10^{-3}$	$-0,45 \cdot 10^{-3}$
Włochy (IT)	$1,47 \cdot 10^{-3}$	$2,04 \cdot 10^{-3}$	$-0,57 \cdot 10^{-3}$
Grecja (GR)	$1,44 \cdot 10^{-3}$	$2,43 \cdot 10^{-3}$	$-0,99 \cdot 10^{-3}$
Węgry (HU)	$1,20 \cdot 10^{-3}$	$1,23 \cdot 10^{-3}$	$-0,04 \cdot 10^{-3}$
Słowacja (SK)	$0,60 \cdot 10^{-3}$	$0,44 \cdot 10^{-3}$	$0,17 \cdot 10^{-3}$
Chiny (CN)	$0,07 \cdot 10^{-3}$	$-1,02 \cdot 10^{-3}$	$1,08 \cdot 10^{-3}$
Polska (PL)	0	0	0
Argentyna (AR)	$-0,82 \cdot 10^{-3}$	$-0,90 \cdot 10^{-3}$	$0,08 \cdot 10^{-3}$
Rumunia (RO)	$-1,36 \cdot 10^{-3}$	$-1,47 \cdot 10^{-3}$	$0,11 \cdot 10^{-3}$

Źródło: obliczenia własne na podstawie tabel 2 i 3.

Zinterpretowane zostaną – dla przykładu – wartości otrzymane dla Danii. Iloraz liczby zatrudnionych w działalności badawczo-rozwojowej i liczebności populacji stanowił w Danii aż 387% analogicznego miernika obliczonego dla Polski i w Polsce na każde 100.000 mieszkańców tylko 323 osoby pracowały w B+R, natomiast w Danii było to aż 1251 osób (czyli o 928 osób więcej na każde 100.000 mieszkańców). Obliczona różnica w 88 procentach jest spowodowana faktem, że Dania relatywnie większe znaczenie przypisuje B+R niż Polska (w Danii w 2014 r. w B+R zatrudnionych było 2,16% pracujących, a w Polsce – 0,66%), natomiast w pozostałych 12 procentach różnica ta miała swoje źródło w wyższym poziomie wskaźnika zatrudnienia w Danii niż w Polsce (68,40% wobec 49,12%). Gdyby Dania zatrudniała w B+R tylko 0,66% całkowitej liczby pracujących, tak jak było to w 2014 r. w Polsce, iloraz liczby zatrudnionych w działalności badawczo-rozwojowej i liczebności populacji w Danii stanowiłby już tylko 118% analogicznego miernika obliczonego dla Polski (tzn. w Danii na każde 100.000 mieszkańców pracowałoby w działalności badawczo-rozwojowej o 111 osób więcej niż w Polsce). Z kolei gdyby wskaźnik zatrudnienia w Danii wynosił w 2014 r. 49,12% – czyli tyle, ile wyniósł wówczas w Polsce – iloraz liczby zatrudnionych w B+R i liczebności populacji w Danii stanowiłby 329% takiego miernika obliczonego dla Polski (tj. w Danii na każde 100.000 mieszkańców pracowałoby w działalności badawczo-rozwojowej o 816 osób więcej niż w Polsce).

Podsumowanie

Rozwój gospodarki przemysłowej bazował przede wszystkim na kapitale rzeczowym i sile roboczej. Gospodarka współczesna natomiast w coraz większym stopniu bazuje na kapitale wiedzy [Welfe, 2007, s. 7]. Stąd nierzadko mówi się, że jest to gospodarka napędzana wiedzą. W gospodarce takiej tworzona, przyswajana, przekazywana i wykorzystywana wiedza stanowi kluczowy czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego oraz warunków konkurencyjności na arenie międzynarodowej. W XXI wieku największe sukcesy są domeną właśnie tych krajów, które swoją przewagę konkurencyjną budują na podstawie kapitału wiedzy [Purgał-Popiela, 2006, s. 629].

Innowacyjność jest siłą napędową gospodarki opartej na wiedzy. Innowacyjność należy również uznać za najbardziej skuteczny sposób zdobywania, utrzymania i umacniania pozycji kraju na arenie międzynarodowej. Innowacje – poprzez bardziej efektywne wykorzystanie zasobów – umożliwiają zwiększenie produktywności całej gospodarki [Kłak, 2010, s. 201]. Co ważne, dostępne badania wskazują, że zróżnicowanie między krajami dotyczące stopnia rozwoju ekonomicznego i tempa wzrostu gospodarczego można w dużym stopniu wyjaśnić właśnie poziomem innowacyjności [Soszyńska, 2012, s. 18].

Jedyną słuszną drogą prowadzącą do zbudowania gospodarki opartej na wiedzy jest równoległe inwestowanie w badania i rozwój oraz w kapitał ludzki. Nie należy bowiem zapominać o tym, że wiedza jest dziełem wyłącznie kapitału ludzkiego. Odpowiednia jakość kapitału ludzkiego jest niezbędnym warunkiem podjęcia, realizacji i efektywnego wdrożenia wszelkich innowacyjnych przedsięwzięć. To człowiek charakteryzuje się inwencją i kreatywnością, bez których żadna innowacja nie miałaby szans zaistnieć [Woźniak i inni, 2015, s. 122, 128]. Gospodarka oparta na wiedzy wymaga zatem permanentnego wysiłku w kierunku ciągłego rozwoju kapitału ludzkiego [Kuźniar, 2007, s. 237]. Warto więc w tym kontekście z całą mocą uwypuklić fakt, iż – oprócz przeznaczania wystarczającej ilości środków finansowych na B+R, oprócz zapewnienia właściwych instrumentów prawnych pobudzających inwestycje w innowacyjne rozwiązania, oprócz zbudowania gęstej sieci ośrodków naukowych z dobrze wyposażonymi laboratoriami – efektywność w obszarze badań i rozwoju zależy głównie od liczby, umiejętności i kompetencji badaczy oraz – co niezmiernie ważne – od poczucia odpowiedzialności i etycznego zachowania każdego z nich [Sandu, Anghel, 2012, s. 624]. Stąd tak istotną kwestią jest potrzeba kreowania w społeczeństwie kapitału ludzkiego odpowiedniej jakości, na co niewątpliwie wpływ ma działający w danym kraju system edukacji. Sposób funkcjonowania systemu edukacji rzutuje bowiem na jakość dostarczanych przez niego usług, a więc i na jakość wykształcenia obywateli [Polcyn, 2017, s. 122].

W artykule dokonano porównania wybranych gospodarek Unii Europejskiej i świata pod względem – skonstruowanych w oparciu o wielkości absolutne – mierników intensywności, które to mierniki pozwoliły na ocenę skali zatrudnienia w obszarze badań i rozwoju w gospodarce polskiej i dwudziestu sześciu innych krajach objętych analizą. Z przeprowadzonych badań można wyciągnąć kilka bardzo niepokojących dla Polski wniosków. A mianowicie w 2014 r.:

- ❑ jedynie dwa kraje z przeanalizowanych dwudziestu sześciu (tj. Argentyna i Rumunia) zatrudniały w działalności badawczo-rozwojowej – w stosunku do liczby mieszkańców – mniej niż było to w Polsce;
- ❑ tylko w trzech krajach (tj. w Argentynie, Chinach i Rumunii) odsetek pracujących zatrudnionych w B+R był mniejszy niż w Polsce;
- ❑ aż w dwudziestu gospodarkach wskaźnik zatrudnienia był na poziomie wyższym niż w Polsce (na poziomie niższym był w Belgii, Francji, Grecji, Hiszpanii, na Węgrzech i we Włoszech);
- ❑ siedemnaście z uwzględnionych w badaniu dwudziestu sześciu krajów miało wyższe niż Polska poziomy wszystkich trzech mierników i gospodarki te odbiegały od gospodarki polskiej przede wszystkim wielkością zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej w stosunku

do ogółu pracujących, natomiast różnice we wskaźniku zatrudnienia miały relatywnie mniejsze znaczenie².

Bibliografia

- CZYŻEWSKI B., POLCYN J. (2016), *Education quality and its drivers in rural areas of Poland*, Eastern European Countryside 22, 197–227, DOI: 10.1515/eec-2016–0010.
- GABRUSEWICZ W. (2007), *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa.
- GRĄDZIEL M. (2015), *Wiedza i innowacje podstawą tworzenia przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa w gospodarce opartej na wiedzy*, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy 44, 151–162, DOI: 10.15584/nsawg.2015.4.1.14.
- KASZUBOWSKI J. (2004), *Wykorzystanie analizy ekonomicznej w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania w Gdańsku, Gdańsk.
- KŁAK M. (2010), *Zarządzanie wiedzą we współczesnych organizacjach*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii i Prawa im. Prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach, Kielce.
- KUŹNIAR K. (2007), *Znaczenie kapitału ludzkiego dla realizacji koncepcji gospodarki opartej na wiedzy w Polsce*, [w:] Przemiany rynku pracy w kontekście procesów społecznych i gospodarczych, red. J. Poteralski, Wydawnictwo PRINT GROUP, Szczecin.
- NAHOTKO S. (1998), *Analiza i decyzje finansowe w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo TNOiK, Bydgoszcz.
- POLCYN J. (2017), *Edukacja jako dobro publiczne – próba kwantyfikacji*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Staszica w Pile, Piła, DOI: 10.14595/001.
- PURGAŁ-POPIELA J. (2006), *ZZL w jednostkach badawczo-rozwojowych*, [w:] Zarządzanie zasobami ludzkimi. Tworzenie kapitału ludzkiego organizacji, red. H. Król, A. Ludwicyński, PWN, Warszawa.
- *Rocznik Demograficzny 2016*, (2016), GUS, Warszawa.
- *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2015*, (2015), GUS, Warszawa.
- *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016*, (2016), GUS, Warszawa.
- SANDU S., ANGHEL I. (2012), *New challenges for R&D and innovation in Romania*, Annales Universitatis Apulensis. Series Oeconomica 14, 618–627.
- SOSZYŃSKA E. (2012), *Modernizacja technologiczna, potencjał społeczny w wzrost gospodarczy – wnioski dla Polski*, [w:] Gospodarka Polski 1990–2011. Tom 2: Modernizacja, red. M. G. Woźniak, PWN, Warszawa.
- TURCZAK A. (2013), *Wydajność pracy i udział ludności pracującej a PKB per capita w krajach Unii Europejskiej*, [w:] Różnicowanie gospodarek unijnych – aspekty ekonomiczne, red. P. Zwiech, Wydawnictwo ECONOMICUS, Szczecin.

² Efekt wpływu pierwszego z rozpatrywanych czynników był większy niż efekt wpływu drugiego, co matematycznie można zapisać w następujący sposób:

$$\left| \left(\frac{Z_i - Z_0}{M_i - M_0} \right) \frac{\log \left(\frac{Z_i}{P_i} \div \frac{Z_0}{P_0} \right)}{\log \left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0} \right)} \right| > \left| \left(\frac{Z_i - Z_0}{M_i - M_0} \right) \frac{\log \left(\frac{P_i}{M_i} \div \frac{P_0}{M_0} \right)}{\log \left(\frac{Z_i}{M_i} \div \frac{Z_0}{M_0} \right)} \right|.$$

- TURCZAK A. (2016), *Analiza przyczynowa różnic w wielkości nakładów na badania i rozwój w wybranych krajach Unii Europejskiej i świata*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 276, 22–36.
- WELFE W. (2007), *Gospodarka oparta na wiedzy*, PWE, Warszawa.
- WOŹNIAK M. G., JABŁOŃSKI Ł., SOSZYŃSKA E., FIRSZT D., BAL-WOŹNIAK T. (2015), *Kapitał ludzki w rozwoju innowacyjnej gospodarki i zarządzaniu innowacyjnością przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa.
- ŻWIRBLA A. (2001), *Metody badawcze analizy ekonomicznej. Studium metodologiczne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku, Włocławek.
- ŻWIRBLA A. (2007), *Rozwój metod ilościowych analizy ekonomicznej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

Zatrudnienie w działalności badawczo-rozwojowej w wybranych krajach Unii Europejskiej i świata

Streszczenie

Celem artykułu jest określenie wpływu poszczególnych czynników na zróżnicowanie krajów pod względem wielkości zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej w stosunku do liczebności ich populacji. W pracy przeanalizowano dwa takie czynniki: udział liczby zatrudnionych w B+R w całkowitej liczbie pracujących (tj. czynnik obrazujący znaczenie przypisywane badaniom i rozwojowi w rozpatrywanym kraju) oraz relację liczby pracujących do liczby mieszkańców w wieku 15 lat i więcej (tj. wskaźnik zatrudnienia). Do oceny wpływu odchyłeń wymienionych czynników na odchylenie wielkości zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej w przeliczeniu na mieszkańca wykorzystano metodę logarytmiczną. Analiza przyczynowa pozwoliła odpowiedzieć na pytanie, jak w dwudziestu sześciu wybranych krajach Unii Europejskiej i świata poszczególne czynniki wpływają na badaną zmienną, a zatem jaki jest kierunek i siła ich oddziaływania. Wyniki otrzymane dla Polski porównano z tymi uzyskanymi dla pozostałych krajów objętych analizą i na tej podstawie wyciągnięto wnioski końcowe.

Słowa kluczowe: zatrudnienie w działalności badawczo-rozwojowej, analiza przyczynowa, metoda logarytmiczna

Employment in the research and development sector in selected countries of the European Union and the world

Abstract

The aim of this article is to determine how particular factors affect the diversity of countries in terms of the number of employees in the research and development (R&D) sector compared with the number of their overall populations. Two factors are analysed in the study: the proportion of employment in the R&D sector to the total number of

people employed (i.e. the factor showing the importance given to R&D in the country concerned) and the proportion of the total number of people employed to the number of inhabitants aged 15 and more (i.e. the employment rate). The logarithmic method has been used to assess the impact of deviations of these factors on the deviation of employment in the R&D sector in relation to the number of inhabitants. The causal analysis has allowed for answering the question of how each factor affects the variable in the selected twenty-six countries of the European Union and the world, i.e. what are the direction and strength of the influence. The results obtained for Poland are compared with those received for other countries covered by the analysis and the final conclusions are drawn on this basis.

Key words: employment in the research and development sector, causal analysis, logarithmic method

JEL: C65, O30, O57

Wpłynęło do redakcji: 28.02.2017 r.

Skierowano do recenzji: 06.03.2017 r.

Zaakceptowano do druku: 19.05.2017 r.